

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПОВЕДІНКУ ПІДЛІТКІВ

УДК 159.92

*Мартинюк Т. О.,
студентка спеціальності 053 «Психологія»,
освітнього рівня «Магістр»,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. Кожна людина народжується з певним набором своїх інстинктивних орієнтирів, які допомагають їй зрозуміти, що для неї є бажаним або небажаним. Водночас, кожна дитина є об'єктом соціального впливу, який формує її знання про навколишній світ, закони його функціонування та можливості, які є доступними для задоволення своїх потреб. Цей процес впливу визначається вихованням, він є цілеспрямованим, організованим та спрямований на формування особистості (О.М. Степанов, М.М. Фіцула, 2012). Актуальність вивчення особливостей виховного впливу соціального середовища на поведінку підлітків полягає в тому, що в умовах сучасної глобалізації, вільного доступу до будь-якої інформації та майже безмежної особистісної свободи від стереотипів суспільних відносин попередніх поколінь, з'являється потреба в ідентифікації важелів виховного впливу на поведінку сучасних підлітків.

Метою наукової публікації є висвітлення основних теоретичних засад впливу соціального середовища на поведінку підлітків.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій. Над проблематикою виховного впливу соціального середовища на поведінку осіб підліткового віку працювали такі відомі науковці як О.М. Степанов, М.М. Фіцула, О.І. Гладченко, З.В. Гуріна, І.Д. Бех, О.В. Гладун, Т.Ю. Круцевич та інші. Зокрема, І.Д. Бех вивчав особливості виховання моральної самосвідомості. Над проблемою виховання підлітків в контексті навчально-виховної системи працювали О.М. Степанов, М.М. Фіцула, О.І. Гладченко, Т.Ю. Круцевич та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі виховання кожна особистість дізнається та засвоює цінності і форми поведінки, які підтримуються або засуджуються в її соціальному середовищі.

О.М. Степанов та М.М. Фіцула визначають соціальне середовище особистості як систему поглядів, норм, правил, очікувань та традицій, які регламентують її функціонування та поведінку в суспільстві. Первинним соціальним середовищем, в якому зростає та виховується особистість, вважається сім'я або інша соціальна група, яка безпосередньо та постійно впливає на формування особистості як члена суспільства (у випадку, коли особистість зростає без батьків). Вторинним соціальним середовищем є школа, мережа друзів та знайомих, в якому особистість навчається особливостям суспільного функціонування під впливом правил та норм, які особистість вже засвоїла в первинному середовищі або які особистість

зустрічає вперше та намагається оволодіти ними. Водночас, О.І. Гладченко та З.В. Гуріна (2016) визначають соціальне середовище як поєднання індивідів, які тим чи іншим чином впливають на особистість, розкриваючи для неї загальну картину суспільної культури та ставлять вимоги стосовно рівня її індивідуальної та соціальної компетентності, самоорганізації та життєдіяльності у різних сферах буття. Отже, соціальне середовище в загальному можна визначити як наявність в оточенні особистості індивідів, які навчають її правилам та нормам життя, ставлячи вимоги до її здатності до належного функціонування серед представників суспільства в цілому.

В підлітковому віці роль дорослих, а особливо батьків чи представників первинного соціального середовища, стає такою, що викликає супротив. Підлітки вимагають до себе рівного ставлення, поваги до їх інтересів та поглядів (І.Д. Бех та ін., 2016). Як правило, це супроводжується внутрішнім та зовнішнім супротивом, який проявляється в їх поведінці. Переслідуючи свої інтереси та бажання, підлітки пручаються виконувати розпорядження дорослих, виявляють негативізм, агресивно реагують на критику збоку дорослого, заперечують необхідність дотримання правил. Підлітки експериментують з своїми соціальними ролями. Вони можуть бути схильні до девіантної, а іноді і до делінквентної поведінки, ухиляючись від обов'язків, виконання яких вимагають від них батьки та суспільство в цілому. Все це вказує на боротьбу підлітків за створення якісно нових відносин між ними та дорослими, вимагаючи щоб до них ставились як до дорослих та рахувалися з їхньою думкою. Підлітки активно долучаються до соціального життя, формують власне «Я» та шукають шляхи для власної самоактуалізації. Однак, підліткам важко змиритись з найважливішим критерієм дорослості та самостійності, а саме, з відповідальністю (Гладченко, О.І., Гуріна, З.В., 2016).

В психолого-педагогічних джерелах зауважується, що виховання підлітків, як і особистостей інших вікових категорій, повинно бути адекватним та відповідати здатності особистості до сприйняття виховної інформації (Степанов, О.М., Фіцула, М.М., 2012). Мається на увазі те, що процес формування особистості є динамічним та підпорядковується законам психічного розвитку особистості, що вимагає від процесу виховання врахування індивідуальних та вікових особливостей підлітків. Це особливо необхідно враховувати при роботі з підлітками, тому, що вони переживають процес дорослішання, переходять від дитячої до дорослої форми сприйняття навколишнього світу.

У вітчизняній педагогічній психології особливу увагу приділяють моральному вихованню підлітків, метою якого є формування моральної самосвідомості. Моральна самосвідомість визначається як властивість особистості щодо усвідомлення себе, своїх цінностей, поведінки, потенційних можливостей, мотивів та наслідків дій і вчинків, ставлення до інших людей, ставлення до навколишнього середовища та оцінки своєї діяльності, визначаючи її значення для себе та для суспільства (І.Д. Бех та

ін., 2016). Отже, вихованість підлітка розглядається як рівень здатності особистості до самоаналізу та самооцінки в контексті власної діяльності та суспільних відносин. Очевидно, що внаслідок цієї здатності підліток має можливість формувати власну думку про себе, про інших, і як його поведінка може відображати його цінності та потреби в суспільній діяльності. І.Д. Бех та інші наполягають на необхідності дотримання десяти основних принципів виховання підлітків, фактично вказуючи на особливості процесу виховання. Серед них: гуманістичність, індивідуальність, цілісність, неперервність, наступність, культуровідповідність, природовідповідність, педагогічна компетентність та стимулювання (І.Д. Бех та ін., 2016). Ми вважаємо, що ці принципи виховного впливу здатні забезпечити процес формування особистості ефективним змістом, який здатен знайти «ключ» до емоційної, ціннісної, світоглядної, пізнавальної, соціальної, та поведінкової сторони самосвідомості підлітка та сформувати у нього здатність виокремлювати хибні (деструктивні) ціннісні орієнтири від вірних (конструктивних).

Висновки. На основі теоретичного аналізу уточнено поняття соціального середовища; досліджено особливості поведінки підлітків; зазначено основні принципи виховання підлітків.

Перспективи подальших досліджень полягають в проведенні експериментального дослідження ціннісних орієнтацій у підлітковому віці.

Список використаної літератури.

1. Степанов, О.М., Фіцула, М.М., (2012), Основи психології й педагогіки, Академвидавництво, Київ, видання 3є вид. допов., 528 с.
2. Гладченко, О.І., Гуріна, З.В., (2016), Психологічні особливості самоактуалізації підлітків з різним соціометричним статусом, Молодий Вчений, Київ, №39 (12), С. 224-228.
3. Бех, І.Д., (2016), Виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості в позакласній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, Друкарня Мадрид, Харків, 176 с.

КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ З РІЗНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

УДК 159.9.075

***Матохнюк Л. О.,**
кандидат психологічних наук, доцент,
в.о. професора кафедри психології,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. В Україні можна спостерігати рівень впливу Інтернет технологій на дітей, підлітків та дорослих людей як в